

СВІТ ПІСЛЯ ВІЙНИ

Віталій Нахманович
науковий співробітник
Музею історії
міста Києва

Коли закінчиться ця війна? Чи обмежиться вона Україною?

Чи наважиться Путін вдатися до свого *ultima ratio*, за який у сучасних королів правлять не гармати, а атомні бомби?

Ніхто наразі не відповість на ці запитання. Але вже зараз ми маємо думати, як виглядатиме повоєнний світ. Бо те, що спостерігаємо сьогодні, є відчайдушною спробою політичних акторів зберегти той простір, який виник після Другої світової війни. І, насамперед, простір ментальний. Наочною ознакою цього є експлуатація усіма сторонами термінів, насамперед «фашизм», що прямо відсилає до тієї війни.

1. Найменше з питань щодо Росії. Насправді, путінська Росія не вигадала нічого нового. Жодного «рашизму», «путінізму» тощо не існує в природі. Є відчайдушна спроба повернутися у світ до 1991 року. Адже СРСР не просто захопив пів Європи і створив імперію від Берліна до Ханоя. Головне те, що він отримав на це мовчазну санкцію від Заходу в подяку за «визначальний внесок у перемогу над нацизмом». Тому претензія сучасних росіян, від імені яких і виступає **Путін**, полягає не просто в тому, що їх позбавили «великої країни». Вони ображені на те, що Захід не так завзято, як раніше, висловлює безмежну подяку своїм «визволителям». Тому брак зовнішнього визнання компенсується створенням внутрішньої ерзац-релігії «Великої Перемоги». А вся російська агресія схожа на реакцію кинутого чоловіка, який у прагненні повернути дружину не гребує жодними засобами, включно зі скандалами, бійками, захопленням квартири та викраденням дітей.

2. Захід теж відчайдушно хапається за звичне життя. Питання не просто в боягузтві та небажанні пожертвувати матеріальним комфортом. Зараз під загрозою опинилися два засадничих міфи, на яких тримається повоєнний західний світогляд.

Перший міф – про союзні держави, які перемогли «найбільшу загрозу людству» – німецький нацизм. Рішуче виступити проти Росії – це «зрадити братів по зброї». Тим самим Сполученим Штатам набагато простіше увійти у конфронтацію з Китаєм. Адже це не той Китай, з яким вони пліч-о-пліч воювали з Японією. «Той» Китай – це Тайвань, де після поразки у громадянській війні знайшли прихисток солдати генералісімуса **Чан Кайші**, союзника **Рузвельта** і **Черчилля**.

Другий міф – про Європу без війни. Вперше з часів Римської імперії Європа не знала великої війни упродовж майже 80 років. І сьогодні

вона відчайдушно намагається зберегти цей новий *Pax Romana*. Відмова негайно прийняти Україну не лише до НАТО (що, дійсно, матиме наслідком пряму війну з Росією), а й до Євросоюзу – це бажання залишити війну за кордоном Європи. Дві тисячі років тому «Римський мир» закінчувався там, де пролягали кордони імперії цезарів. Так і сьогодні для європейців Європа «закінчується» там, де пролягає зовнішній кордон Європейського Союзу.

3. Нарешті, Україна вчергове демонструє двоїстість суспільної свідомості.

З одного боку, усім цим нескінченим Червонопрапорним, орденів Суворова і Кутузова, імені 70-річчя Великого Жовтня російським гвардійським дивізіям протистоять українські бригади імені гетьманів Мазепи і Виговського, Чорних Запорозжців і Лицарів Зимового Походу. А з іншого – президент надає радянське звання «місто-герой». Українських вояків досі нагороджують радянською Золотою зіркою. А українські політики, журналісти та історики змагаються з російськими за право виступати від імені радянських «переможців нацизму» та таврувати ворогів як «нащадків фашистів».

З цього випливають ключові напрямки ідейного перетворення повоєнного світу, які єдині можуть стати запорукою від чергової війни вже найближчим часом. Адже знищення армії агресора та руйнація його економіки самі по собі лише сприяють розквіту в нього почуття «несправедливої» образи та бажання «розплатитися за приниження». Це наочно демонструє порівняння досвіду Ваймарської республіки 1920-х років з повоєнною ФРН.

Отже, такими напрямками мають бути:

1. Дерадянїзація. Ключем до дерадянїзації є руйнування того, що можна назвати «*нюрнберзьким міфом*» – міфом про те, що німецький нацизм був найбільшим злом у світі, проти якого об'єдналися «*сили світла*». Головною метою Нюрнберзького процесу було не стільки покарати німецьких військових злочинців, скільки відблиту злочинців комуністичних. Адже останні не лише були співвинуватцями у розв'язанні Другої світової війни, а й вчинили до її початку на підвладних їм землях не менші за масштабом злочини. Саме міф про Радянський Союз як «*жертву підступного нападу гітлерівської Німеччини*» та «*радянських визволителів від нацизму*» значною мірою підтримує на Заході сентимент до сучасної Росії.

2. Декомунїзація. Дерадянїзація і, відповідно, засудження злочинної зовнішньої та внутрішньої політики СРСР, що провадилася всі 70 років його існування, мають зняти бар'єр для декомунїзації світового інтелектуального і політичного простору. Усвідомлення того, що комуністична ідеологія має спільні витoki з нацистською, а комуністична політика була так само злочинною як і нацистська, відкриє шлях до їх делегітимації. Відкриття правди про практику комуністів всюди і завжди, без будь-яких винятків, не просто позбавить рожевого флеру їхніх сьогоднішніх нащадків. Це нарешті розчистить простір для відродження правого лібералізму у вільному світі.

3. Дерусифікація є, можливо, найскладнішим завданням. Ми маємо зруйнувати цілу низку застарілих міфів. Про «*тисячолітню Російську державу*», що веде свій родовід від Київської Русі. Про московський «Третій Рим» як опору Східного православ'я. Нарешті, про уявну Європу від Лісабона до Владивостока з центром на Уралі. Адже крім давньої інтелектуальної традиції їх живить підсвідома віра в те, що будь-який білий християнський народ є «*одним з нас*». Отже, амбітним і складним, але нагально необхідним завданням є відновлення історичної правди. Про Україну як справжню спадкоємицю Київської Русі і Київської митрополії. Та про Росію як політичного нащадка Золотої Орди. Це не заперечує можливості включення у майбутньому оновленої Росії до європейської родини, але не як пихатого «*старшого брата*», а як розкаяного «*блудного сина*».

Ми маємо зараз унікальний шанс очолити процес перетворення Європи. На наших очах Україна посідає місце Польщі XIX сторіччя. Польщі, знищеної насамперед тією самою Росією. Польщі, що раз у раз поставала проти загарбників. Польщі, що була символом прагнення до свободи не лише в Європі, а й у самій Росії. Польщі, що зупинила у 1920 році більшовицьку орду на Віслі. На жаль, незабаром багатостраждальна Польща була знову затиснута між комуністичним СРСР і нацистською Німеччиною і не змогла втримати свою незалежність. Сьогодні Україна перебуває в набагато сприятливішій ситуації, ніж Польща у 1939 році. За спиною у нас – європейські народи, що вірять у нас і в справедливість нашої боротьби. Ми маємо захистити їх та принести їм світло нової свободи. ■

19 березня 2022 року